

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET

Elevers medbestemmelse

En materialepakke til at styrke elevers medbestemmelse
i grundskole og på ungdomsuddannelser

Oversigt over materialeudviklere

Materialet er sammensat af udvalgte redskaber, der er udviklet af følgende organisationer:

KOSMOS er et nationalt videnscenter for kost, motion og sundhed for børn og unge i Danmark.

Redskab 1b er en videreudvikling af Roger Harts deltagelsesstige, som KOSMOS har lavet for Børne- og Undervisningsministeriet i Danmark.

**BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET**
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet er en styrelse under Børne- og Undervisningsministeriet i Danmark, som bl.a. står for udvikling af uddannelsers indhold, mål og kvalitet.

Redskab 1c er hentet fra *Demokrati og aktivt medborgerskab på erhvervsuddannelserne*, der er en redskabspakke til faglig selvrefleksion og praksisudvikling. Materialet kan findes i sin helhed på Børne- og Undervisningsministeriets hjemmeside [Demokrati under udvikling](#).

Redskab 2b, 2l og 2m er udviklet til materialepakken.

Redskab 2e er hentet fra *Sæt dit aftryk*, som er et materiale, der handler om aktivt medborgerskab med fokus på at skabe elevdeltagelse, elevdemokrati og stærke elevråd. Materialet kan findes i sin helhed på Børne- og Undervisningsministeriets hjemmeside [Demokrati under udvikling](#).

Amondo er en konsulentvirksomhed, der rådgiver om forandringsprocesser og udviklingsprojekter.

Redskab 1d og 2f-2k er hentet fra udgivelsen *Guide til elevinddragelse*, som er et inspirationsmateriale til lærer- og pædagogteam til inddragelse af elevens stemme i læringsfællesskaber. Materialet i sin helhed kan rekvireres via [Amondos hjemmeside](#).

Skolverket

Skolverket er en forvaltningsmyndighed med ansvar for at lede og støtte børnehave-, skole- og voksenuddannelse i Sverige.

Redskab 1e og 2c er hentet fra *Delaktighet och inflytande i undervisningen*, som giver lærere viden om og redskaber til, hvordan man kan arbejde med og udvikle elevens deltagelse og indflydelse i undervisningen. Materialet kan findes i sin helhed på [Skolverkets hjemmeside](#).

Danske Skoleelever er en tværpolitisk interesseorganisation for skoleelever på frie grundskoler, ungdomsskoler, efterskoler og folkeskoler i Danmark. Organisationen arbejder blandt andet med udbredelse af elevdemokrati.

Redskab 2d er udarbejdet af Danske Skoleelever med støtte fra Børne- og Undervisningsministeriet i Danmark. Materialet kan findes i sin helhed på Danske Skoleelevers hjemmeside for projektet [Elevinddragelse i undervisningen](#).

Elevs medbestemmelse[!]

En materialepakke til at styrke elevs medbestemmelse
i grundskole og på ungdomsuddannelser

Indholdsfortegnelse

Indledning til skoleledere og medarbejdere	6
<hr/>	
1. Faglig refleksion over og undersøgelse af den eksisterende praksis	9
1.a. Introduktion	9
1.b. Inddragelsesstige	10
1.c. Pulsmåling af hverdagsdemokratiet	12
1.d. Reel indflydelse	17
1.e. Undersøgelse af elevernes muligheder for deltagelse og indflydelse	18
<hr/>	
2. Redskaber til praksisudvikling	19
2.a. Introduktion	19
2.b. Oversigtskort - Muligheder for en styrket elevinddragelse i skolen	20
2.c. Udviklingsaktivitet der fremmer elevernes medbestemmelse	22
2.d. Elevinddragelsespuslespil	23
2.e. Organiseringsformer der fremmer elevernes indflydelse og medbestemmelse	26
2.f. Skema til inddragelsesforløb	28
2.g. Tjekliste til planlægning af elevinddragelsesproces	29
2.h. Idéudvikling - Speakers Corner	30
2.i. Byg og vurder en idé	32
2.j. Idébål og holdningsskift	34
2.k. Prioriteringsmatrix	36
2.l. Opsamling på elevernes oplevelse af medbestemmelse	38
2.m. Refleksionsspørgsmål til fastholdelse af indsatser om medbestemmelse	40
<hr/>	
BILAG	43
Puslespilsbrikker - til brug for redskab 2.d.	44
Projektpil - til brug for redskab 2.e.	52
<hr/>	

Indledning til skoleledere og medarbejdere

Denne materialepakke er til jer, der er ledere af eller lærere i grundskolens ældste klasser og på ungdomsuddannelserne. Materialepakken har til formål at styrke arbejdet med elevernes medbestemmelse i undervisningen. Med materialepakken får I redskaber til at afdække jeres nuværende praksis for elevmedbestemmelse samt redskaber til at udvikle og forankre jeres praksis. Materialepakken består af en række eksisterende nordiske redskaber suppleret med enkelte nyudviklede redskaber, som tilsammen giver et godt afsæt for at udvikle skolens praksis for elevers medbestemmelse.

Baggrund

Elevens medbestemmelse er i fokus i mange af de nordiske grund- og ungdomsuddannelsers lovgivning¹. Lovgivningerne stiller på forskellig vis og i forskelligt omfang krav om, at elever har indflydelse på deres egen læring og undervisning samt på skolens virke.

I Danmark kommer dette særligt til udtryk i Folkeskolelovens §18, stk. 4, hvoraf det fremgår, at: "Fastlæggelse af arbejdsformer, metoder og stofvalg skal i videst muligt omfang foregå i samarbejde mellem lærere henholdsvis pædagoger ... og elever"². Alligevel finder man i en dansk kontekst, at mere end en tredjedel af eleverne i 4.-9. klasse oplever, at de aldrig eller sjældent er med til at bestemme, hvad der arbejdes med i klassen³.

¹ "Kompetencer til aktivt medborgerskab - Analyse af de nordiske landes skolelovgivninger og læreplaner for samfundsfag", Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, 2021.

² Folkeskoleloven, LBK nr. 1396 af 05/10/2022

³ Børne- og Undervisningsministeriet, Styrelsen for IT og læring (2022), www.uddannelsesstatistik.dk. Landsoverblik over elevtrivsel for 4.-9. klassesettrin i skoleåret 2021/2022. Besvarelse af spørgsmålet: "Er du og dine klassekammerater med til at bestemme, hvad I skal arbejde med i klassen?"

Formålet med denne materialepakke er at give inspiration og konkrete redskaber til arbejdet med elevers medbestemmelse og understøtte en høj grad af inddragelse både i og uden for undervisningen.

Sådan understøtter materialepakken jeres arbejde med elevmedbestemmelse

Medbestemmelse er mere end at inddrage elever i beslutninger. Medbestemmelse handler om at skabe rammer, hvor eleverne får mulighed for at reflektere over og give udtryk for deres egen mening. Medbestemmelse kan indlejres i selve didaktikken, i rammerne for aktiviteter og øvelser samt i sproget, I benytter sammen med eleverne. Undersøgelser peger på⁴, at et ledelsesmæssigt fokus på og prioritering af medbestemmelse og inddragelse skaber grobund for udvikling af kultur, fælles sprog, praksisser og rutiner i forbindelse med arbejdet med inddragelse af børn og unge.

Derfor er hensigten med materialepakken at understøtte demokrati som en praksisform på skolen, og målgruppen for materialepakken er både jer i skolens ledelse, lærerne og det øvrige personale på skolen. Det er endvidere formålet med materialepakken, at den kan anvendes inden for alle fag og som en integreret del af den daglige undervisning frem for fx en særskilt uge med fokus på demokrati.

⁴ Hør godt efter! Kortlægning af kommunal børneinddragelse (2021) - del 1", Oxford Research på opdrag af Børnerådet, 2021

Materialepakken består af to dele:

1

Faglig refleksion over og undersøgelse af den eksisterende praksis.

2

Samling af redskaber til praksisudvikling.

Hvordan anvender I materialet?

Materialepakken består af to dele.

Den første del indeholder primært redskaber til faglig refleksion over og undersøgelse af den eksisterende praksis med medbestemmelse.

Den anden del indeholder redskaber til praksisudvikling. Redskaberne kan anvendes uafhængigt af hinanden. Det er således op til jer at gå på opdagelse i materialepakken og gøre jeres egne erfaringer. For hvert redskab er angivet målgruppe og et forventet tidsforbrug.

Det kan være, at I oplever, at enkelte redskaber ikke passer direkte til jeres måde at arbejde på. I det tilfælde kan I overveje at lave en proces - eksempelvis I jeres team - hvor I drøfter, hvordan redskaberne kan justeres, så de passer til de rammer og den målgruppe, der gør sig gældende for jeres skole. I kan også overveje, om der er forhold omkring skolens rammer, som med fordel kan tilpasses.

Der er en række hensyn (til lovgivning, elevernes køn, alder, sociale baggrund og modenhed, stoffets kompleksitet mm.), der har betydning for, i hvilken grad og hvordan elever hensigtsmæssigt kan få medbestemmelse. Målet har været at sammensætte en materialepakke, der er så konkret og let anvendelig som muligt. Det er vores forhåbning, at materialepakken kan finde anvendelse i alle de nordiske lande - naturligvis under hensyn til lokale forhold.

Vi håber, at I og jeres elever får stor glæde af materialepakken.

God fornøjelse!

Denne materialepakke er sammensat af **Styrelsen for Undervisning og Kvalitet** i Danmark som et led i det danske formandskabsprojekt for Nordisk Ministerråd *Nordens unge i bæredygtige fællesskaber*.

Materialepakken er udgivet på dansk, svensk, norsk, finsk, islandsk, grønlandsk og færøsk.

1.

Faglig refleksion over og undersøgelse af den eksisterende praksis

1.a. Introduktion

Den første del af materialepakken indeholder en række illustrationer og øvelser, der understøtter faglig refleksion over og undersøgelse af skolens eksisterende praksis i relation til elevernes medbestemmelse i undervisningen og på skolen generelt. Det er hensigten, at de forskellige redskaber bidrager til at identificere mulige udviklingsområder i relation til styrket elevindflydelse.

Redskaberne kan bruges hver for sig med henblik på at støtte den faglige opmærksomhed på elevernes medbestemmelse og indflydelse. De kan også bruges samlet som led i en større forandring af skolens

arbejde med at fremme elevernes medbestemmelse. I kan indlede med at danne jer et overblik over de enkelte redskaber. I denne del finder I først *Inddragelsesstigen*, der er et visuelt redskab, som kan anvendes til at drøfte og reflektere over grader af elevmedbestemmelse. Den følges op af redskabet *Pulsmåling*, som er et skema til at undersøge den enkelte lærers eller skolens nuværende praksis for medbestemmelse. Med redskabet *Reel indflydelse*, kan I udvide drøftelsen om, hvornår I lykkes med at skabe reel indflydelse og hvilke udfordringer, der er forbundet hermed. Endeligt indeholder del et trin for trin-guide, der giver mulighed for at undersøge den eksisterende praksis mere dybdegående.

1.b. Inddragsesstige

Redskabet er en videreudvikling af Roger Harts deltagelsesstige, som **KOSMOS** har lavet for Børne- og Undervisningsministeriet. Se mere på side 2.

Redskabet kan danne grundlag for, at man i teams eller på tværs af skolens personale drøfter inddragelse af elever.

 Tid: 2 lektioner

Om redskabet

Inddragsesstigen består af 8 trin, der illustrerer, i hvilken grad eleverne kan inddrages i undervisningen.

Inddragelse af elever kan ske på forskellige niveauer afhængigt af: hvor initiativet kommer fra, hvad formålet med inddragelsen er, og ikke mindst hvilke forudsætninger de deltagende elever har. Det er ikke altid relevant eller muligt at arbejde med inddragelse på de højeste trin. For at der er tale om reel inddragelse, er det afgørende, at de deltagende elever:

- Forstår formålet med forløbet/projektet.
- Er bekendt med, hvem der ønsker at inddrage dem og hvorfor.
- Tildeles en meningsfuld og håndterbar opgave.

Det er ikke alle forhold i skolen, der står til diskussion, idet der både er lovgivningsmæssige og lokale krav, der skal efterleves. Men som minimum bør elever være informeret, om noget står til diskussion eller ej og med hvilke begrundelser.

Inddragsesstigen viser, at der er forskellige trin for elevens deltagelse. For hvert trin, man træder op på stigen, bliver graden af deltagelse større:

På de nederste trin (1-3) er der *ingen inddragelse*. På første trin er eleven misinformeret. På andet trin er eleven u-informeret. På 3. trin er eleven informeret og kender begrundelserne for forholdene, men har ikke eller i mindre grad deltaget i beslutningerne.

På trin 4 - 5 er der tale om *delvis inddragelse*, hvor eleven får mulighed for at diskutere, argumentere og komme med ideer og input til beslutninger med øget påvirkning af lærerens/pædagogens beslutninger på trin 5.

På trin 6 - 8 er der tale om *høj inddragelse* af eleven i såvel beslutningsprocesser som konkrete beslutninger. Der er her tale om reel mulighed for at opbygge handlingskompetence. På trin nr. 7 er det eleven, som alene drøfter, beslutter og handler, mens trin 8 har læreren med "på banen", nu som ligeværdig deltager i beslutningsprocessen.

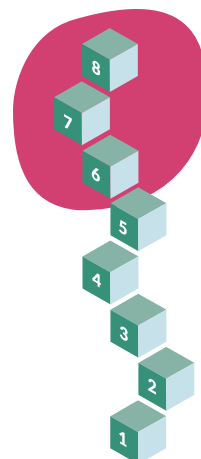
Sådan gør du

Inddragsesstigen kan printes ud som plakat og hænges op.

Inddragsesstigen kan bidrage til, at I får skabt et fælles sprog og forståelse for elevens medbestemmelse samt understøtte et bevidst og systematisk arbejde med elevmedbestemmelse på jeres skole.

Brug inddragsesstigen som udgangspunkt for eksempelvis teamvise drøftelser af hvilken grad af indflydelse, der generelt kendetegner undervisningen på jeres skole i dag. Overvej, hvordan det ville se ud, hvis eleverne havde en højere grad af indflydelse.

I kan også med fordel anvende inddragsesstigen i sammenhæng med flere af materialepakkens øvrige redskaber. For eksempel i forbindelse med 1.c., 1.d. og 1.e., hvor I tager temperaturen på jeres nuværende praksis. Eller når I drøfter og planlægger en ændring af praksis (for eksempel i 2.c og 2.d.).

Se stigen på næste side

Inddragelse af elever

6-8 / Høj inddragelse

8: Elevinitiativ, beslutninger i fællesskab mellem lærer/pædagog og elever

Elev/elever tager initiativ, starter projekter og inviterer lærer/pædagog.

7: Elevinitiativ og beslutninger af elev/elever

Elev/eleverne tager initiativ og har beslutningskompetence i forløbet/projektet – lærer/pædagog står til deres rådighed.

6: Lærer-/pædagoginitiativ, beslutninger i fællesskab mellem lærer/pædagog og elev/elever

Lærer/pædagog tager initiativ, men elev/eleverne er med i alle faser og er med til at træffe beslutninger.

4-5 / Delvis inddragelse

5: Konsulteret og informeret

Forløbet/projektet designes og udføres af lærer/pædagog, men elev/elever er konsulteret, de har fuld indsigt i processen og deres synspunkter tages alvorligt.

4: Udpeget og informeret

Lærer/pædagog inviterer elev/elever til at medvirke i en bestemt anledning, informerer dem om hvorfor og på hvilke præmisser, hvorefter eleven/elever selv beslutter, om de vil være med.

1-3 / Ingen inddragelse

3: Symbolsk deltagelse

Elev/elever bliver spurgt til deres synspunkter på et bestemt emne. De har ingen eller ringe mulighed for at påvirke måden, de kan udtrykke sig.

2: Dekoration

Elev/elever deltager, men forstår ikke, hvad det drejer sig om.

1: Manipulation

Elev/elever siger og gør det, som voksne foreslår/ fortæller dem. Eller lærer/pædagog spørger elever og bruger dele af elevens udsagn, men giver ikke elever en tilbagemelding på, hvilken indflydelse elever har haft.

Delvis
inddragelse

Ingen
inddragelse

1.c. Pulsmåling af hverdagsdemokratiet

Redskabet er udarbejdet af **Styrelsen for Undervisning og Kvalitet**. Se mere på side 2.

Redskabet kan danne grundlag for, at man i teams eller på tværs af skolens personale drøfter arbejdet med demokrati i og uden for undervisningen.

 Tid: 2 lektioner

Pulsmåling af hverdagsdemokrati er et værktøj til, at I som lærere og ledere kan undersøge den demokratiske dimension af jeres pædagogiske arbejde med eleverne samt hvilke udviklingsbehov, der er – øvelsen under

støtter både refleksion individuelt og fælles omkring demokrati og aktivt medborgerskab i bredere forstand. Hvor de øvrige redskaber har fokus på elevernes medbestemmelse, understøtter pulsmålingen refleksion over skolens generelle arbejde med demokrati både i og uden for undervisningen.

Med afsæt i resultaterne fra pulsmålingen er der inspiration til konkrete tilgange til at styrke elevernes medbestemmelse og indflydelse i materialepakkens del to.

Pulsmålingen kan gentages som opfølgning på en indsats med elevmedbestemmelse og dermed give viden om, hvordan indsatsen har udviklet jeres praksis.

VEJLEDNING

Om redskabet

Redskabet består af 24 udsagn, som underviserne skal forholde sig til og vurdere. Den samlede vurderingscore udgør pulsmålingen. Redskabet har således to formål:

1. at sætte en faglig selvrefleksion i gang hos ledere og undervisere
2. at give ledelsen en pejling af, hvor det giver mening at styrke eller udvikle det pædagogiske arbejde med alle elevens aktive medborgerskab og kritiske tænkning

Redskabet har den styrke, at det kan rette ledelsens og undervisernes faglige opmærksomhed mod den demokratiske dimension af det pædagogiske arbejde med eleverne. Ligeledes stimulerer redskabet diskussionen af, hvordan I på jeres lokale skole forstår og praktiserer hverdagsdemokratiet. Dette kan have en motiverende effekt på såvel undervisere som ledelsen med henblik på at igangsætte en udviklings- eller forandringsproces, der skal styrke hverdagsdemokratiet på uddannelsesinstitutionen og det aktive medborgerskab blandt eleverne.

Det er vigtigt, at den individuelle udfyldning af skemaet til brug for pulsmålingen ikke står alene, men bliver fulgt op af dialog og diskussion (se trin 3 nedenfor). Det er netop i undervisernes kollektive overvejelser og diskussioner, som udspringer af skemaets bevidst tvetydige udsagn, at den faglige opmærksomhed på arbejdet med hverdagsdemokratiet og elevernes aktive medborgerskab i klassen, på værkstedet og i skolens øvrige sociale aktiviteter/tilbud skærpes.

Fortsættes

Fortsættelse fra forrige side

Sådan gør du:

Trin 1: Sæt *Pulsmåling af hverdagsdemokrati* på dagsordenen til et personalemøde (ca. 45 min). Print en kopi af *Skema til pulsmåling af hverdagsdemokratiet* til hver medarbejder.

Trin 2: Lad alle medarbejdere (inkl. ledelsen) udfylde skemaet individuelt og lægge pointene sammen (10 min).

Trin 3: Saml op på de individuelle resultater ved hjælp af Open Space øvelsen (25 min.):

- A. Ryd gulvet og hæng tre papirer op i hvert sit hjørne, hvor der står "i mindre grad", "i nogen grad" og "i større grad".
- B. Ledelsen udvælger et vist antal udsagn fra spørgeskemaet. En ledelsesrepræsentant fungerer som moderatør og læser udsagnene højt – et ad gangen.
- C. Medarbejderne placerer sig i de tre hjørner alt efter, hvordan de vurderer udsagnet.
- D. Når medarbejderne har placeret sig, beder moderatør medarbejderne uddybe, hvorfor de står, som de står, i en dialog på tværs af rummet.
- E. Mens medarbejderne lytter til hinanden, gælder de to fødders lov, således at den enkelte medarbejder har mulighed for at ændre synspunkt og flytte "hjørne".

Trin 4: Ledelsesrepræsentanten/moderatør samler mundtligt op ved at pege på, hvad man i fællesskab er blevet klogere på, og hvad der skal undersøges nærmere (10 min.).

Trin 5: Ledelsen indsamler de individuelle skemaesvarelses, så de kan arbejde mere systematisk med disse data og følge op på pulsmålingen med henblik på at udstikke retning for, hvordan der fremadrettet skal arbejdes pædagogisk med elevernes aktive medborgerskab og institutionens demokratiske kultur.

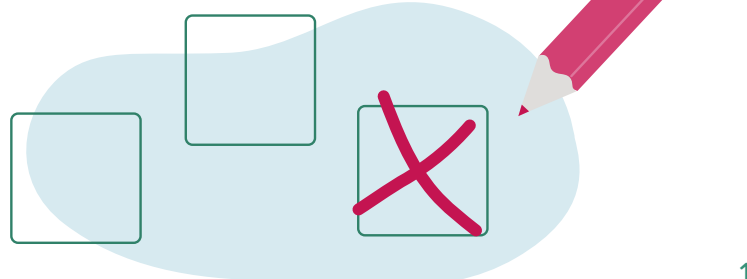
Skema til pulsmåling af hverdagsdemokratiet

I skemaet nedenfor skal du for hvert udsagn vurdere, hvorvidt du er enig i udsagnet "i mindre grad", "i nogen grad" eller "i større grad". Svaret beror på din vurdering som fagprofessionel.

Flere af udsagnene er tvetydige. Det er de for at få dig til at reflektere over egen undervisningspraksis og hverdagsdemokratiet på din skole. Hverdagsdemokratiet i undervisningen og skolens øvrige aktiviteter/tilbud er nemlig fyldt med dilemmaer og forskellige perspektiver, som undervisere og ledelse må forholde sig aktivt til. Det er derfor en fordel, at du tager en dialog om udsagnene med dine kollegaer bagefter.

Det er vigtigt, at du udfylder skemaet i kronologisk rækkefølge.

Udfyld skemaet og mål pulsen på hverdagsdemokratiet på din uddannelsesinstitution.

Ud fra en faglig vurdering, i hvilken grad er du så enig i følgende udsagn:	
1. Eleverne skal være med til at bestemme omgangsformerne i klassen og på værkstedet.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
2. Det er vigtigt at skabe situationer, hvor elever kan møde hinanden i både det, som de er fælles om, og det, de er uenige om.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
3. Jeg opfordrer ofte mine elever til at gå sammen i grupper med nogle, de ikke har arbejdet sammen med før.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
4. Jeg opfordrer mine elever til at vise hensyn til hinanden og inddrage alle fra klassen i de sociale arrangementer.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
5. Når nogen ytrer en stereotyp eller negativ holdning om andre, undersøger jeg, hvad der ligger bag holdningen.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
6. Jeg viser interesse for overraskende og anderledes svar på de spørgsmål, jeg stiller i undervisningen.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
7. Jeg lader ofte dagsaktuelle kontroversielle spørgsmål blive diskuteret i undervisningen.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
8. Som underviser har jeg et medansvar i forhold til at oplyse mine elever om deres demokratiske rettigheder og muligheder.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
9. Jeg tænker meget over, hvornår og hvordan eleverne skal behandles forskelligt.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
10. Jeg er bevidst om ikke at udpege enkelte elever som repræsentanter for fællesskaber, holdninger eller identiteter (fattig/muslim/uroelig).	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
11. Jeg har svært ved at snakke med mine kollegaer om, hvordan vi håndterer følsomme og kontroversielle emner i dagligdagen.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad

I hvilken grad vurderer du, at din skole/afdeling praktiserer følgende:	
12. Vi sikrer, at alle elever oplever sig selv som del af et fællesskab.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
13. Vores undervisning og skolekultur giver eleverne mulighed for aktiv deltagelse og medbestemmelse.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
14. Alle elever er velkomne i sociale aktiviteter, men vi tager ikke særlige hensyn til fx køn, religion eller seksualitet.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
15. Vi drøfter jævnligt, hvordan vi kan arbejde med demokrati og kritisk tænkning i undervisningen såvel som i skolens dagligdag.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
16. Vores skole samarbejder tværfagligt med alt fra aktører i lokalmiljøet til større organisationer med henblik på at øge elevernes interesse for og aktive medvirken i det omgivende samfund.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
17. Hvor eleven ikke er myndig, beder vi forældrene om at bidrage til løsningen af konkrete problemstillinger i hverdagen.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
18. Vi har en klar strategi for håndtering af nedsættende, krænkende eller diskriminatorisk sprog og adfærd.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
19. Det er op til eleverne selv at deltage aktivt i de sociale arrangementer.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad

I hvilken grad passer følgende udsagn på din skole/afdeling?	
20. Eleverne på vores skole ved, hvor de skal henvende sig, og hvad de kan gøre, hvis de føler sig krænket eller diskrimineret.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
21. På vores skole er det altid de mest ressourcestærke og populære elever, der stiller op til elevrådet.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
22. Undervisergruppen i vores afdeling er mangfoldig og sammensat af mange forskellige mennesker på tværs af alder, køn, seksualitet og kultur.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
23. Vores skole udvikler alle elevers evne til at indgå i forpligtende fællesskaber.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
24. Vores skole udvikler alle elever til selvstændige og kritisk tænkende individer.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad

Pointsystem

Udsagn	I mindre grad	I nogen grad	I større grad	Point
Udsagn 1	0	1	2	
Udsagn 2	0	1	2	
Udsagn 3	0	1	2	
Udsagn 4	0	1	2	
Udsagn 5	0	1	2	
Udsagn 6	0	1	2	
Udsagn 7	0	1	2	
Udsagn 8	0	1	2	
Udsagn 9	0	1	2	
Udsagn 10	0	1	2	
Udsagn 11	2	1	0	
Udsagn 12	0	1	2	
Udsagn 13	0	1	2	
Udsagn 14	2	1	0	
Udsagn 15	0	1	2	
Udsagn 16	0	1	2	
Udsagn 17	0	1	2	
Udsagn 18	0	1	2	
Udsagn 19	2	1	0	
Udsagn 20	0	1	2	
Udsagn 21	2	1	0	
Udsagn 22	0	1	2	
Udsagn 23	0	1	2	
Udsagn 24	0	1	2	
Sum				

Vurdering

0-16 point: Lav grad af faglig opmærksomhed på det pædagogiske arbejde med at fremme aktivt medborgerskab blandt eleverne.

Et godt sted at starte med den faglige kvalificering og udvikling af det pædagogiske arbejde med hverdagsdemokratiet i undervisningen og øvrige aktiviteter på skolen, samt arbejdet med elevernes aktive medborgerskab er at undersøge jeres egen praksis yderligere.

17-32 point: Moderat grad af faglig opmærksomhed på det pædagogiske arbejde med at fremme aktivt medborgerskab blandt eleverne.

33-48 point: Høj grad af faglig opmærksomhed på det pædagogiske arbejde med at fremme aktivt medborgerskab blandt eleverne.

1.d. Reel indflydelse

Redskabet er udarbejdet af **Amondo**. Se mere på side 2.

Redskabet er målrettet teamet og kan understøtte en fælles refleksion omkring elevs faktiske indflydelse på undervisningen, men også refleksion over udviklingsmuligheder for at give elever mere indflydelse.

 Tid: 1 lektion

Refleksionsøvelse i team

Reel indflydelse

Hvad handler øvelsen om: At I som team reflekterer over, hvornår I giver jeres elever reel indflydelse, og hvornår I oplever, det kan være en udfordring.

Sådan gør I: Kopiér arket til hver deltager i teamet. Tænk hver især over nedenstående spørgsmål:

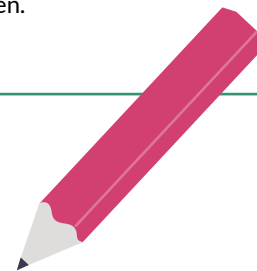
- Hvad giver jeg allerede eleverne reel indflydelse på?

- Hvornår kommer jeg til at lave pseudoinddragelse eller manipulere eleverne til at ville noget bestemt?
- Hvad kunne jeg inddrage eleverne mere i?
- Hvad kunne jeg give eleverne mere indflydelse på?

Tal sammen i teamet om, hvilke refleksioner I har fået lyst til at dele med hinanden.

Stikord

Skriv stikord ned fra jeres fælles drøftelse i teamet:

1.e. Undersøgelse af elevers muligheder for deltagelse og indflydelse

Redskabet er udarbejdet af [Skolverket](#). Se mere på side 2.

Redskabet kan danne grundlag for, at I i teams undersøger jeres eksisterende praksis med inddragelse af elever. Intentionen er, at undersøgelsen løber over noget tid. Undersøgelsen kan derved fungere som et mere dybdegående supplement til materialepakkens øvrige refleksionsøvelser.

 Tid: minimum 10 lektioner

SÅDAN GØR DU

A. Planlægning og forberedelse

Planlæg en undersøgelse af elevernes muligheder for deltagelse og indflydelse i din undervisning. Aktiviteten sigter mod at give dig som lærer et indblik i hvornår, hvor, hvordan og med hvilket formål eleverne får mulighed for at deltage. Undersøgelsen afsluttes med en selvrefleksion over, hvordan det ser ud og din egen indsats på området.

Planlæg sammen i teamet, i hvilken periode undersøgelsen skal udføres, samt hvordan den gennemføres og dokumenteres. Undersøgelsen kan vare så længe, du synes, det er nødvendigt at indsamle data, men skal strække sig over mindst en dag.

Undersøgelsen skal dække følgende aspekter:

- Hvornår får eleverne mulighed for at deltage i og få indflydelse på din undervisning?
- Hvor får eleverne mulighed for at deltage i og få indflydelse på din undervisning?
- Hvordan får eleverne (og hvordan de tager deres) mulighed for at deltage i og få indflydelse på din undervisning?
- Med hvilket formål får eleverne mulighed for at deltage i og få indflydelse på din undervisning?

B. Gennemfør aktivitet

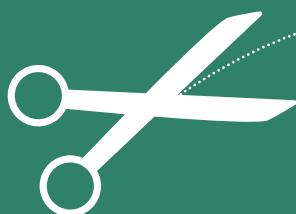
Gennemfør den undersøgelse, som I har planlagt sammen i trin A. Sammenhold derefter resultaterne af din undersøgelse baseret på de fire aspekter: hvornår, hvor, hvordan og med hvilket formål eleverne får mulighed for deltagelse og indflydelse i din undervisning. Afslut med en selvrefleksion over, hvordan det ser ud samt hvilke muligheder og mangler, du ser i de former og måder, hvorpå eleverne kan deltage i og har indflydelse på din undervisning. Tag noter og brug disse som grundlag for trin C.

C. Fælles opfølgning og drøftelse

Baseret på jeres individuelle refleksioner og noter fra trin B foretager I en fælles opfølgning, hvor I diskuterer resultaterne af jeres undersøgelser. Beskriv og drøft, hvad I fandt for de hvert af de fire aspekter. Afslut med at diskutere, hvilke udviklingsområder I kan se, og hvordan I kan arbejde videre med disse.

2.

Redskaber til praksisudvikling

2.a. Introduktion

Del to indeholder en samling konkrete øvelser til udvikling af jeres praksis med henblik på at styrke elevernes indflydelse og medbestemmelse. Der er til materialepakken udarbejdet et oversigtskort med eksempler på forskellige muligheder for at øge elevernes indflydelse i undervisningen og på skolen generelt, se **redskab 2.b**. Oversigtskortet kan fungere som et idekatalog i forbindelse med planlægningen af forskellige indsatser i relation til øget medbestemmelse.

Derudover består del to af en række redskaber til at reflektere over og planlægge inddragelsesforløb – herunder en tjekliste, der kan udbygges med jeres egne huskepunkter efterhånden, som I tilegner jer

erfaringer med elevinddragelsen. Del to omfatter også konkrete øvelser til elevinddragelse ude i klassen samt metoder til at evaluere et gennemført undervisningsforløb med fokus på inddragelse og medbestemmelse.

Når I sætter fokus på at styrke elevernes medbestemmelse, kan man sammenligne det med andre typer af skoleudviklingsprojekter. Det vil sige, at der er behov for et stærkt og kontinuerligt ledelsesfokus, hvis I skal sikre, at de tiltag, I gerne vil sætte i gang, bidrager til en ændret praksis på skolen. Derfor afsluttes denne del af materialepakken med en række refleksionsspørgsmål, der kan støtte jer i arbejdet med at igangsætte en indsats om medbestemmelse samt bidrage til jeres løbende overblik og forankring af indsatsen.

2.b. Oversigtskort - Muligheder for en styrket elevinddragelse i skolen

Redskabet er udarbejdet af [Styrelsen for Undervisning og Kvalitet](#). Se mere på side 2.

Redskabet anvendes til individuel eller fælles refleksion.

 Tid: 2 lektioner

Sådan gør du

Oversigtskortet giver jer en række eksempler på forskellige muligheder for at øge elevernes indflydelse i undervisningen og på skolen generelt. Anvend oversigtskortet til egne eller fælles refleksioner om jeres nuværende praksis eller jeres ønsker til fremtidig praksis i relation til elevinddragelse. Oversigtskortet kan fungere som et idekatalog i forbindelse med planlægningen af forskellige indsatser i relation til øget medbestemmelse. Listen er ikke udtømmende, og I kan med fordel supplere med jeres egne overvejelser.

I undervisningen

Indhold, materialer og aktiviteter

Eleverne kan inddrages i:

- Placeringen af forskellige forløb i årsplanen.
- Valg af temaer og emner, som klassen skal arbejde med hen over året.
- Forslag og valg af tekststopgivelser, fordybelsesområder, modeller, animationer, artikler, elevprodukter, projekter eller temaer, der kan opgives til en prøve/eksamen.
- Forslag til undervisningens konkrete indhold i form af tekster, lyd og billeder, forsøg, produkter ved et forløbs afslutning, aftaler med det omgivende samfund, ekskursioner osv.
- Udarbejdelse og præsentation af øvelser og opgaver (en danse- eller opvarmingsøvelse i idræt, en måde at træne en færdighed i matematik, udarbejdelse af spørgsmål i en faglig quiz osv.).
- At se sammenhænge mellem mål for et forløb og de valgte aktiviteter, materialer, opgaver og metoder.

Arbejdsformer og metoder

- Eleverne kan have indflydelse på, om der arbejdes individuelt, i par eller i mindre/større grupper.
- Eleverne kan være med til at beslutte organisering af forløb (fx om der skal være tale om projekt- eller emneorienterede forløb).
- Eleverne kan stå for "Brainbreaks" i undervisningen og bestemmer selv øvelserne.
- Eleverne kan have indflydelse på, hvilke analysemodeller, faglige metoder og redskaber, der bliver benyttet i undervisningen.

Elevens personlige, faglige og sociale udvikling

- Eleven er med til at formulere personlige, faglige og sociale mål for et forløb eller en længere periode.
- Eleven indgår løbende i dialog med læreren om opfølgning på målene.
- Eleven er med til at formulere en strategi for fx at forbedre egen mødestabilitet, tolerance, arbejdsindsats, udholdenhed, vedholdenhed mv.
- Eleverne kan være med til at bestemme, hvilken form for løbende feedback og vejledning, de gerne vil have.
- Eleverne kan inddrages i drøftelser om, hvordan deres optimale udgangspunkt for at tilegne sig viden og færdigheder bliver indtænkt i undervisningen.

I skolen i øvrigt

I klassen

Elever kan fx få indflydelse på:

- Sociale og trivselsmæssige tiltag.
- Indretning af klasseværelset.
- Regler og værdisæt for klassen.

Forældresamarbejde

Skolen kan styrke elevernes indflydelse gennem bl.a.:

- Inddragelse i planlægning af forældremøder.
- Elevbidrag til indhold, fremlæggelse af opgaver mv. på forældremøder.
- Forberedende dialog med den enkelte elev forud for samtale med hjemmet.
- Løbende elevproducerede opsamlings til hjemmet om fx et kommende eller afsluttet forløb.

Elevråd

Elever kan få indflydelse på bl.a.:

- Fysiske rammer.
- Regler og brug af inde- og udeområder.
- Sociale arrangementer og aktiviteter.
- Undervisningsmiljø.
- Principper og regler for skolen.
-

2.c. Udviklingsaktivitet der fremmer elevens medbestemmelse

Redskabet er udarbejdet af [Skolverket](#).

Se mere på side 2.

Redskabet understøtter, at I i teams kan omsætte jeres refleksioner over elevens muligheder for medbestemmelse til konkrete tiltag, der kan afprøves og efterfølgende evalueres.

 Tid: 4 lektioner

SÅDAN GØR DU

Lav først en oversigt over de metoder, som du mener understøtter elevernes deltagelse og indflydelse, og som I allerede arbejder med i teamet. Hent eventuelt inspiration til konkrete ideer i materialepakkens øvrige redskaber i del to. Se fx redskab 2.b, der er et oversigtskort med eksempler på forskellige muligheder for at øge elevernes indflydelse i undervisningen og på skolen generelt.

Overvej følgende spørgsmål:

- Hvordan er elevernes mulighed for at udtrykke sig på forskellige måder i undervisningen for derved at føle sig involveret og påvirke deres læring?
- I hvilke sammenhænge får eleverne valg i undervisningen i dag? Hvilke udfordringer er der forbundet med valgene? Hvordan kan du i teamet arbejde med fx elevpositioneringer og elever med særlige behov?
- Hvilke udfordringer ser du som væsentlige i arbejdet? Hvilke ændringer kan I som team, baseret på det forrige svar, gennemføre for, at eleverne får bedre betingelser for deltagelse og indflydelse?

Planlægning og forberedelse

Planlæg en undervisningsaktivitet, der øger elevernes deltagelse i undervisningen. Planlæg undervisningsaktiviteten ud fra dine overvejelser.

Gennemførelse af aktivitet

Gennemfør den undervisningsaktivitet, som I har planlagt sammen. Det kan være en god idé at tage noter, enten under lektionen eller umiddelbart derefter. Vær opmærksom på hvad der fungerede, hvad der ikke fungerede, og hvad du har lagt mærke til med hensyn til elevernes læring og din undervisning.

Fælles opfølgning

Baseret på dine refleksioner og noter fra den gennemførte undervisningsaktivitet laver I en fælles opfølgning. Beskriv og diskuter med hinanden, hvordan implementeringen af aktiviteten fungerede.

Tag udgangspunkt i følgende spørgsmål:

- Hvad gik godt, og hvad kunne det skyldes?
- Hvad gik mindre godt, og hvad kunne det skyldes?
- Hvilke fordele og ulemper har I fundet med de forskellige elevcentrerede arbejdsmetoder?
- Hvilke udfordringer har I identificeret?
- Hvordan kan I bruge erfaringerne fra det, I nu har prøvet i den videre undervisning?

Diskuter alternative måder at arbejde på, der kan øge elevernes deltagelse og indflydelse i undervisningen.

2.d. Elevinddagelsespuslespil

Redskabet er udarbejdet af **Danske Skoleelever** med støtte fra Børne- og Undervisningsministeriet i Danmark. Se mere på side 2.

Om redskabet

Undervisningspuslespillet har 8 brikker: Mål, indhold, ramme, form, produkt, feedback, evaluering og den blanke brik. Formålet med undervisningspuslespillet er at visualisere, hvilke elementer en undervisning består af, og hvad man som elev kan opnå indflydelse på. Desuden kan undervisningspuslespillet bruges som et planlægningsværktøj for lærerne, når undervisningen skal tilrettelægges. Undervisningspuslespillet viser, at en undervisnings elementer er gensidigt afhængige, og at der er begrænsninger og muligheder, når man skal planlægge, gennemføre og evaluere en undervisning.

Det er ikke hensigten, at alle undervisningspuslespillets brikker altid, og på en gang, skal fritlægges. Undervisning er dynamisk og forskellige aktiviteter fordrer muligheder for elevinddragelse. Det er derfor en central pointe, at en fritlægning af undervisningspuslespillets brikker skal være meningsgivende i forhold til lærerens didaktiske overvejelser om aktivitet og målsætning.

Sådan gør du

Undervisningspuslespillet kan bruges inden en aktuel undervisningsaktivitet igangsættes. Her bruges det til at beskrive, hvilke områder i undervisningen eleverne kan inddrages i. Samtidig kan undervisningspuslespillet bruges til at starte en forventningsafstemmende dialog herom: hvorfor er det netop de områder, der kan opnås indflydelse på?

Undervisningspuslespillet kan også bruges bagudrettet, og dermed evaluerende være med til at beskrive, hvilke brikker af undervisningen, der har været fritlagt i forhold til elevinddragelse.

Redskabet understøtter lærerens planlægning eller evaluering af undervisning - eventuelt med inddragelse af eleverne.

 Tid: 2 lektioner

Hvorfor

Ved brug af redskabet bliver det synligt, hvilke elementer en undervisning består af. Dette kan lede til en øget bevidsthed om, hvordan en undervisning er sammensat samt rækkevidden af elevinddragelse. Undervisningspuslespillet inviterer på baggrund heraf på demokratisk vis eleverne ind i lærerens maskinrum i forhold til planlægning, gennemførelse og evaluering af undervisning.

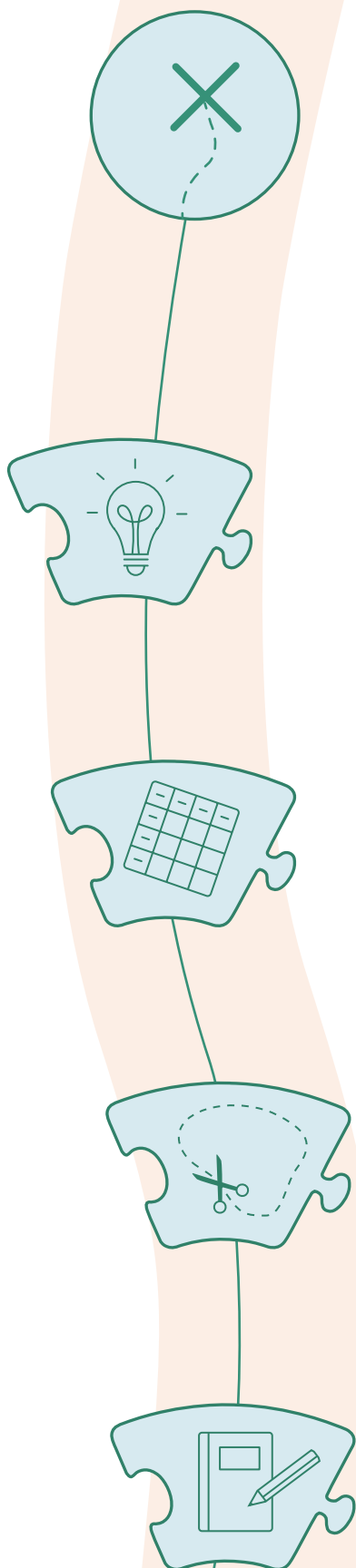
Undervisningspuslespillet understøtter læreren og elevernes samarbejde om undervisningen ved at danne afsæt for en dialog om undervisningens elementer, og hvilke elementer der kan opnås inddragelse i.

Hvad

Undervisningspuslespillets brikker er relativt brede og kan rumme mange elementer. På de følgende sider kan du finde uddybende beskrivelser af de forskellige brikker. Sidst i materialepakken finder du brikkerne, som du kan printe og udfylde selv eller sammen med dine elever.

DE 8 BRIKKER

Mål

Når der tales om inddragelse i forhold til mål, skal det forstås som individ-, gruppe- eller klassemålsætning på baggrund af den formelle undervisnings målsætning. Det er altså en reformulering eller nedskalering af et allerede eksisterende formelt mål. Selvom eleverne får adgang til at kunne beskrive deres egne målsætninger, er det nødvendigt at drøfte målets sammenhæng med den formelle målsætning. Målet skal naturligvis være meningsgivende for eleven, men der skal også være en rød tråd i forhold til den større sammenhæng.

Indhold

Indholdsbrikken refererer til det faglige stof, der skal lede til undervisningens mål. Spørgsmålet under denne brik er, hvad eleverne skal arbejde med - skal de fx læse i den ene eller anden novelle, arbejde med grammatik i øvelsesbogen eller rette hinandens stile?

Ramme

Rammebrikken er den brik, der fokuserer på de vilkår, der er for undervisningen. Det er fx tid, lokaler til rådighed, mulighed for lån af AV-udstyr, økonomiske midler, generelle regler osv. Eleverne vil i denne brik således kunne få indflydelse på deadlines, hvor de må arbejde, hvordan de vil fremskaffe midler til et projekt osv. Rammebrikken er også en slags huskeseddel på de begrænsninger, en undervisning eller et forløb er underlagt.

Form

Arbejder man individuelt, parvist eller i større grupper? Arbejder man stående, liggende, siddende, med eller uden musik? Har man brug for bevægelse i sin udførelse eller total stilhed? Denne brik er en populær brik hos de fleste elever, da de får mulighed for individuelt at tilrettelægge deres arbejde ud fra deres egne behov.

Produkt

Enhver undervisning har et produktmål eller -krav. Det kan være en tegning, en færdiggjort side i matematikbogen, en planche, en historie eller et oplæg. Produktbrikken er det, eleven kan/skal producere.

Feedback

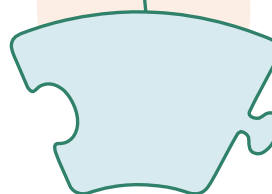
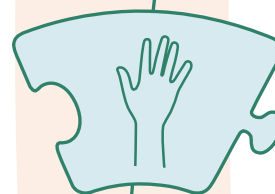
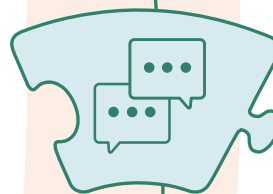
Feedbackbrikken handler om, hvilken form for feedback, der skal indlægges i undervisningen, samt om der overhovedet skal indlægges formel feedback. Feedback er formativt, og har derfor et fremadskuen- de perspektiv: Hvordan kommer vi videre herfra mod vores mål? Overvejelser i forbindelse med denne brik kan være: skal eleverne modtage individuel feedback eller kollektiv feedback fra læreren? Skal eleverne give feedback til hinanden undervejs i timen? Skal der indlægges en evaluering midt i timen for at finde ud af, hvordan resten af timen kan gøres endnu bedre?

Evaluering

Hvor feedback er formativt, er evaluering i højere grad summativt: Hvad har vi lært? Hvordan er forløbet gået? Er målet nået? Eleverne kan få indflydelse på, hvordan evalueringen skal være. Skal det fx være spørgeske- maundersøgelse? En Kahoot? Eller måske en samtale i grupper?

Den blanke brik

Den blanke brik er klassens egen brik, og den kan både fastlægges af læreren og af eleverne. Den blanke brik illustrerer et tema, der så at sige kører parallelt med det formelle undervisningsforløb. Den blanke brik kan for så vidt indeholde alt. Det kan være trivsel, ønske om flere brain breaks, konfliktløsning, klasseregler osv. Brikken er tænkt som en mulighed for, at klassen kan have en opmærksomhed på noget, den finder centralt at fokusere på ud over det formelle undervisningsfor- løbs mål.

2.e. Organiseringsformer der fremmer elevens indflydelse og medbestemmelse

Redskabet er udarbejdet af [Styrelsen for Undervisning og Kvalitet](#). Se mere på side 2.

Redskabet kan anvendes i forbindelse med elevens projektarbejde og indeholder et elevark til udlevering til eleverne.

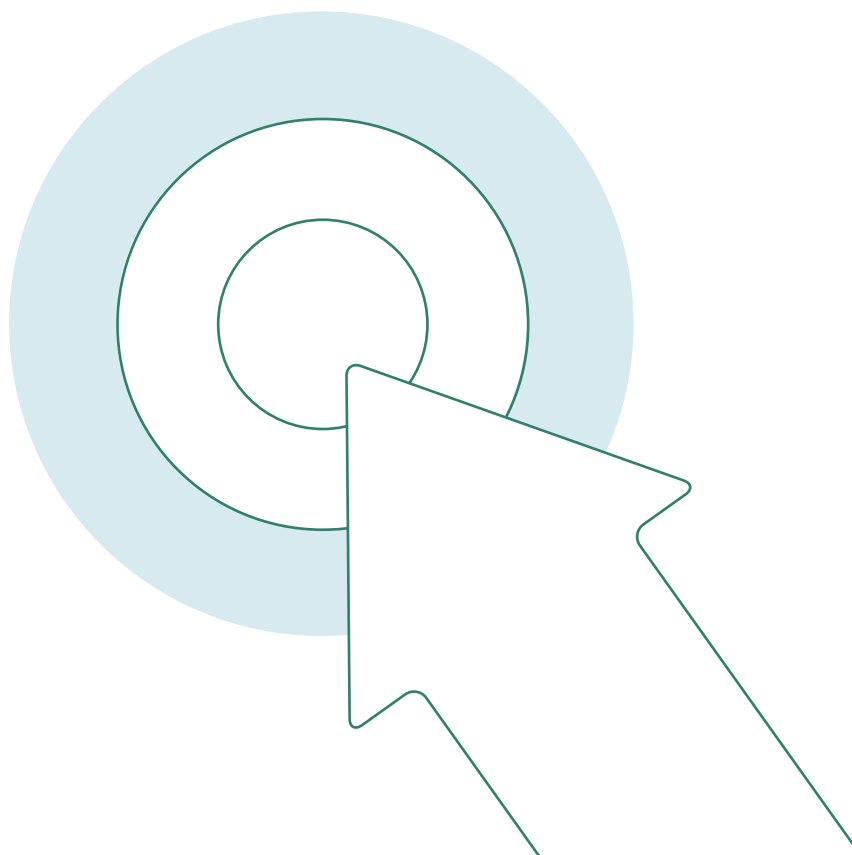
 Tid: 2 lektioner

Om redskabet

Der er mange forskellige måder at organisere undervisningen på, der bidrager til at styrke elevernes indflydelse og medbestemmelse. Fx er der inspiration at hente i Cooperative Learning-strukturerne, undersøgelsesbaseret undervisning, flowpædagogik, KIE-modellen (Kreativitet, Innovation og Entreprenørskab) og forskellige former for emne- og projektarbejde. Ved emnearbejde beskæftiger eleverne sig med faglige eller tværfaglige emner, men arbejder ikke nødvendigvis

projektorienteret. Det projektorienterede arbejde er kendetegnet ved, at elever arbejder ud fra en eller flere problemstillinger, som eleverne er med til at formulere. På grund af sin åbne karakter giver projektarbejde elever en høj grad af indflydelse på stofvalg, arbejdsmetoder, produkter osv. Det kan ofte være motiverende for eleverne. Samtidig stiller projektarbejde store krav til elevernes selvstændige opgaveløsning, løbende overblik, samarbejdsevne mv. Afhængig af elevgruppen må læreren derfor sikre den nødvendige løbende støtte til eleverne, for at de kan gennemføre deres projektarbejde.

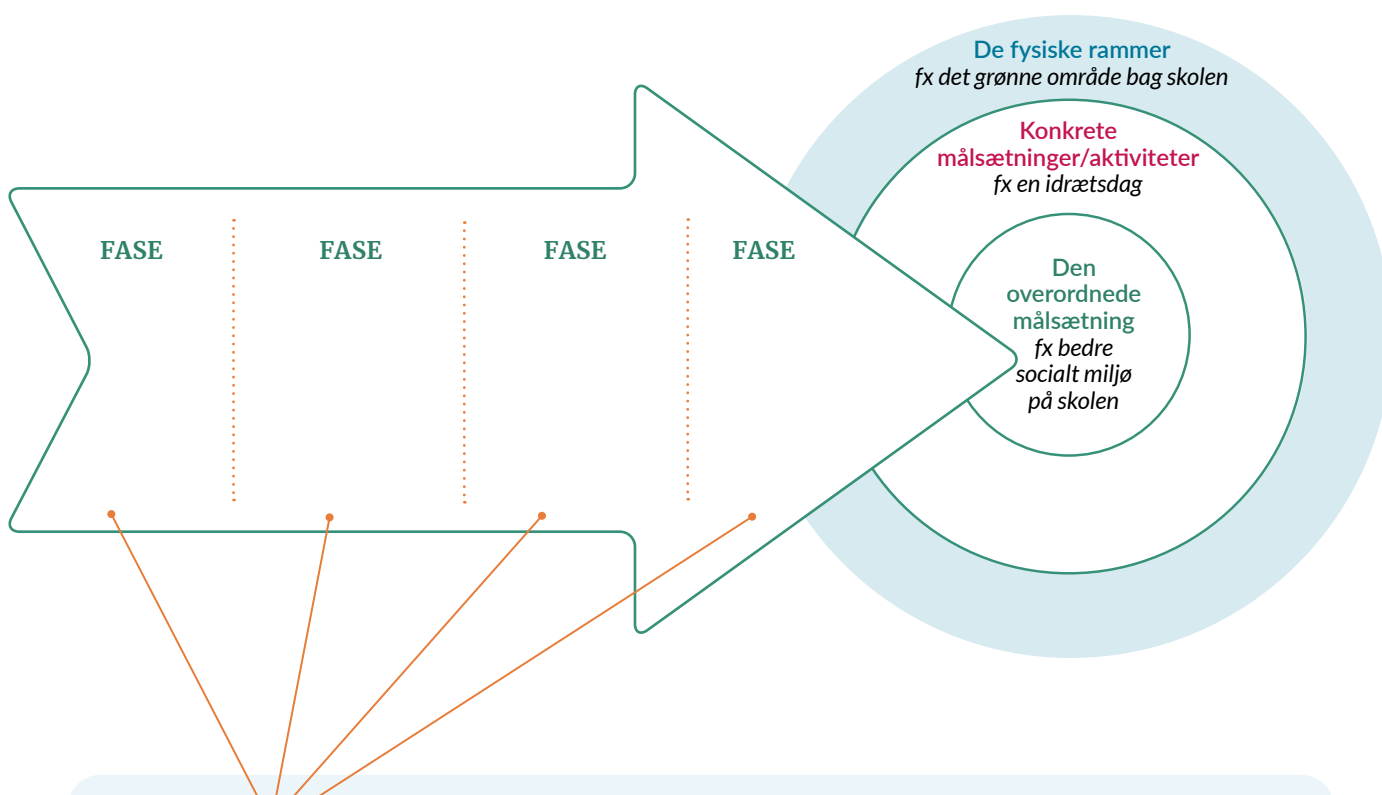
På næste side præsenteres I for *Projektpilen*, der er et redskab til projektorienteret arbejde. Projektpilen er valgt, da den er intuitiv at anvende og kan bruges på tværs af uddannelsesområder. Redskabet består af en trin for trin-guide til lærere og elever i forbindelse med projektorienterede undervisningsforløb samt en figur, som også findes i en printbar version sidst i materialepakken.

Projektpilen

Sådan gør I:

- Jeres gruppe får et papirprint af pilen.
 - I den inderste ring skriver I jeres **overordnede målsætning** (fx *Bedre socialt miljø på skolen*)
 - I mellemste ring skriver I jeres **konkrete målsætninger/aktiviteter** (fx *En idrætsdag*)
 - I yderste ring kan I vælge at beskrive **de fysiske rammer** for aktiviteten: Tid, sted o.lign. (fx *Det grønne område bag skolen*). I må gerne brede jer på papiret og skrive ud over kanten af cirklen.
- Selve pilen skal I inddele i naturlige faser (spalter), fx som vist her med orange. I faserne skriver I nu de opgaver ind, som I skal løse i projektet. Skriv dem ind i den rette rækkefølge. Det vil sige, at de opgaver, I skal løse først (fx beslutning om og planlægning af idrætsdag), placeres i de tidligste faser (længst væk fra cirklerne). Mens de opgaver, der skal løses sidst i projektet (fx udførelse af idrætsdagen) placeres i pilens spids.

Hver fase har forskellige kriterier: Succeskriterier / Muligheder / Udfordringer

- Find et succeskriterium for hver fase (fx kan succeskriterier for en idrætsdag være fair-play og god stemning).
- Diskutér og beskriv hvilke muligheder, der kan hjælpe jer på vej med jeres sag (fx sponsorer)
- Forudse mulige udfordringer, og diskutér, hvordan I vil tackle dem (fx risiko for dårligt vejr).
- Evaluering: Afslut projektet med at evaluere på processen og resultatet – gerne på skrift, så I har det til senere brug. Evalueringen giver jer viden, som I kan bruge i et fremtidigt projekt. Evaluer på baggrund af projektets succeskriterier, formål og tidsplan og anvend eventuelt følgende spørgsmål:
 - Hvad gjorde vi?
 - Hvad virkede godt?
 - Hvad virkede ikke/mindre godt?
 - Hvad skal der til for, at det næste projekt (også) bliver en succes?

2.f. Skema til inddragelsesforløb

Redskabet er udarbejdet af [Amondo](#). Se mere på side 2.

Redskabet understøtter teamets eller den enkelte lærers planlægning af et konkret inddragelsesforløb.

 Tid: 1 lektion

Sådan gør I

Ønsker I at inddrage jeres elever i et afgrænset forløb eller en aktivitet, kan skemaet bruges til en struktureret snak om rammerne for inddragelse – hvorfor vil I inddrage eleverne, på hvilke områder kan eleverne blive inddraget, og hvordan kan det udmønte sig i konkrete aktiviteter? Afslut med at planlægge, hvornår og hvordan I følger op på inddragelsesforløbet.

Formål med inddragelsen:

Hvad skal eleverne inddrages i? (fx emne, undervisningsforløb, fag, planlægning af lejrskole, planlægning af forældremøde, indretning af klasselokale):

Inddragelsesforløb:

<p>Rammesætning i klassen</p>	<p>Hvilke rammer ligger fast? (fx timetal, læringsmål)</p> <p>Hvad kan eleverne få indflydelse på? (fx arbejdsform, gruppe, emne, rummets indretning)</p>
<p>Aktiviteter i klassen</p>	
<p>Hvordan følger vi op i teamet?</p>	

2.g. Tjekliste til planlægning af elevinddragelsesproces

Redskabet er udarbejdet af [Amondo](#). Se mere på side 2.

Redskabet er til brug for lærernes individuelle eller fælles refleksioner og drøftelser om det løbende arbejde med inddragelse af elever.

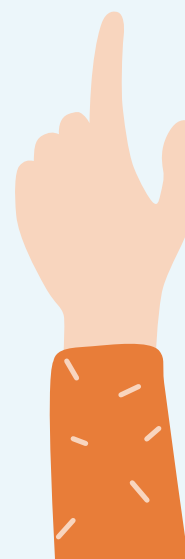
Sådan gør I

Tjeklisten indeholder nogle væsentlige huskeregler, når I som lærere/team arbejder med at styrke elevernes indflydelse og medbestemmelse. I kan bruge tjeklisten i jeres løbende arbejde med elevinddragelse - både i forbindelse med planlægning og evaluering af processer/forløb. Tjeklisten kan printes og hænges op. Listen er ikke udtømmende, og I kan med fordel supplere med jeres egne overvejelser.

Tjekliste

- til planlægning af elevinddragelsesproces

- Formålet med inddragelsen skal være tydeligt
- Tydelige rammer for, hvad der ligger fast: Klar udmelding om, hvad eleverne har indflydelse på, og hvad læreren tager ansvar for
- Konkret emne, der vedrører eleverne
- Eleverne skal have den fornødne viden om emnet til at kunne indgå i en kvalificeret debat
- Reel mulighed for indflydelse
- Åben, nysgerrig metode til at lytte til elevernes perspektiver
- Feedback til eleverne efter inddragelsen. Hvad kommer der ud af inddragelsen?
- Handling bag ord
- Opbakning fra team

2.h. Idéudvikling - Speakers Corner

Redskabet er udarbejdet af **Amondo**.

Se mere på side 2.

Redskabet er målrettet læreren og understøtter inddragelse af eleverne i idéudvikling af læringsforløb.

Klasseøvelse: Taktil, skriftlig, mundtlig

 Tid: 2 lektioner

Formålet med redskabet er, at lade eleverne få idéer til et læringsforløb med inspiration fra materialer/billeder/rekvisitter og efterfølgende argumentere for og imod de forskellige idéer foran klassen.

Sådan gør du

Forberedelse

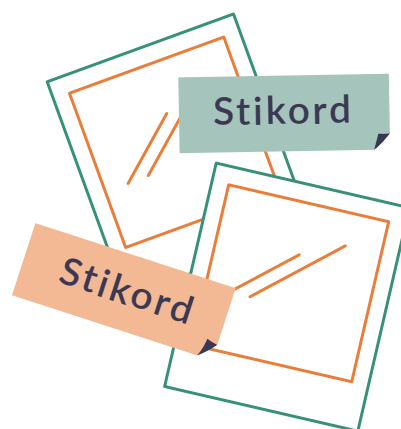
Find materialer/billeder/rekvisitter/sedler med stikord, som understøtter det emne, som eleverne skal komme med idéer til (fx et historieforsløb). Lav stikord om arbejdsformer (fx grupper eller individuelt) og stikord om produkter (fx teater eller plancher). Find en kasse eller lignende, som eleverne kan stå på i Speakers Corner.

Kopier elevarket.

I klassen

1. Fortæl

Fortæl eleverne, at de skal være med til at komme med idéer til, hvordan I kan sammensætte et læringsforløb, og at de efterfølgende skal argumentere for og imod de forskellige idéer. Indled med at forklare eleverne, hvad et læringsforløb er og giv eksempler herpå. Bed eventuelt eleverne om at tænke på tidligere gennemførte læringsforløb og lad dem vurdere, hvilket de bedst kunne lide og hvorfor. Præsenter eleverne for læringsmål og rammerne for forløbet.

2. Idépuslespil

Inddel klassen i grupper med ca. 4 elever i hver. Uddel til hver gruppe materialer/billeder/rekvisitter/sedler med stikord, som understøtter det læringsforløb, som eleverne skal komme med idéer til. Hver gruppe skal blive enige om kombinationer af 3 stikord/materialer/billeder, som beskriver en idé. Grupperne må gerne finde på flere idéer.

3. Speakers Corner

Uddel et elevark til hver gruppe.

Hver gruppe vælger deres bedste idé ud og forbereder 1-2 minutters argumentation for deres idé ud fra spørgsmålene på elevarket:

- Hvad går idéen ud på?
- Hvorfor er idéen god - 3 argumenter?
- Hvem vil idéen være god for?
- Hvad skal der til for at idéen lykkes?

Grupperne vælger en repræsentant, som skal præsentere deres idé for resten af klassen, og eleverne stiller sig på skift op på en kasse og præsenterer argumenterne. Skriv idéerne op på tavlen.

4. De næste skridt

Fortæl hvad der skal ske med elevernes input, og hvordan I vil prioritere og beslutte, hvilke idéer, der skal arbejdes videre med.

Elevark

.....

Hvad går idéen ud på?

Hvorfor er idéen god - 3 argumenter?

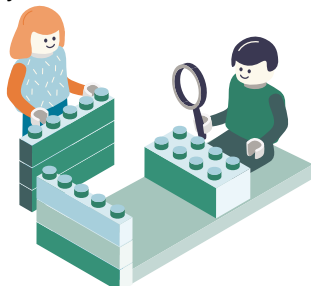
Hvem vil idéen være god for?

Hvad skal der til for at idéen lykkes?

2.i. Byg og vurder en idé

Redskabet er udarbejdet af **Amondo**.

Se mere på side 2.

Formålet med redskabet er at lade eleverne komme med idéer og forslag til et læringsforløb ved hjælp af LEGO eller andre kreative materialer og efterfølgende argumentere for og imod de forskellige idéer foran klassen.

Sådan gør du

Forberedelse

Kopier elevarket og klargør de kreative materialer.

I klassen

1. Fortæl

Fortæl eleverne, at de skal være med til at komme med idéer til, hvordan I kan sammensætte et læringsforløb, og at de efterfølgende skal argumentere for og imod de forskellige idéer. Indled med at forklare eleverne, hvad et læringsforløb er og giv eksempler herpå. Bed eventuelt eleverne om at tænke på tidligere gennemførte læringsforløb og lad dem vurdere, hvilket de bedst kunne lide og hvorfor. Præsenter også eleverne for læringsmål og rammerne for det forløb, eleverne nu skal komme med idéer til.

2. Byg din idé

Hver elev får så vidt muligt de samme materialer fx LEGO eller lignende og får til opgave i tavshed at bygge (ca. 10 min) fx:

- Hvordan ser det perfekte læringsforløb ud? Hvad laver vi? Hvem gør hvad? Hvor er vi? Hvordan lærer vi?
- Hvordan ser den perfekte skoleuge ud?

Redskabet er målrettet læreren og understøtter inddragelse af eleverne i udvikling og vurdering af idéer til læringsforløb.

Klasseøvelse: Kreativ, mundtlig, skriftlig, evt. udendørs

 Tid: 2 lektioner

Med udgangspunkt i målgruppen kan du vurdere, om de foreslåede spørgsmål kan anvendes i deres nuværende form. Eller om du skal omformulere - eller eventuelt supplere med støttespørgsmål såsom: hvilke fag, hvilken slags opgaver, hvor er vi henne osv.

Eleverne sætter sig sammen i grupper med ca. 4 i hver, og på skift fortæller de om deres idé.

Eleverne bygger deres 4 idéer sammen til én figur (ca. 10 min). Hver gruppe præsenterer ud fra den fælles figur deres forslag til læringsforløbet for resten af klassen.

3. Vurder idéer

Hver gruppe udfylder elevarket, hvor de argumenterer for deres egen idé ud fra følgende spørgsmål:

- Hvorfor er idéen rigtig god?
- Hvem gør den noget godt for?
- Går idéen ud over nogen?
- Bryder den nogen aftaler, regler eller love?

Opsamling i plenum: Hver gruppe læser deres argumenter op, eller man går rundt og ser hinandens argumenter.

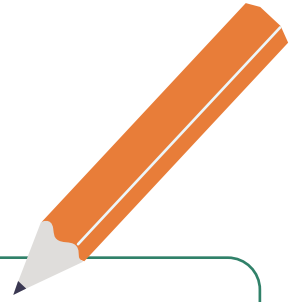
4. De næste skridt

Fortæl hvad der skal ske med elevernes input, og hvordan I vil prioritere og beslutte, hvilke idéer der skal arbejdes videre med.

Elevark

.....

Hvorfor er idéen rigtig god?

Hvem gør den noget godt for?

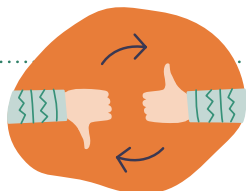
Går idéen ud over nogen?

Bryder den nogen aftaler, regler eller love?

2.j. Idébål og holdningskift

Redskabet er udarbejdet af **Amondo**.

Se mere på side 2.

Redskabet er målrettet læreren og understøtter inddragelse af eleverne i udvikling af idéer til læringsforløb.

Klasseøvelse: Mundtlig, skriftlig, bevægelse

 Tid: 2 lektioner

Formålet med redskabet er, at lade eleverne komme med idéer og forslag til et læringsforløb ved individuelt at skrive deres idéer ned og efterfølgende debattere deres holdninger og være åbne for at skifte holdning.

Sådan gør du

I klassen

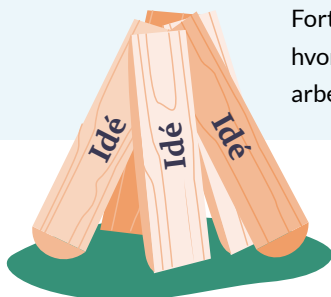
1. Fortæl

Fortæl eleverne, at de skal være med til at komme med idéer til, hvordan I kan sammensætte et læringsforløb, og at de efterfølgende skal argumentere for og imod de forskellige idéer. Forklar indledningsvist eleverne, hvad et læringsforløb er og giv eksempler herpå. Bed eventuelt eleverne om at tænke på tidligere gennemførte læringsforløb og lad dem vurdere, hvilket de bedst kunne lide og hvorfor. Præsenter eleverne for læringsmål og rammerne for forløbet.

2. Idébål

Eleverne sidder i en rundkreds. Fortæl eleverne, at de skal forestille sig en verden, hvor alt er muligt og kan lade sig gøre. Skriv et fokusspørgsmål på et stort stykke papir og læg det i midten af rundkredsen (bålet). Spørgsmålet kan for eksempel være "Hvordan kan læringsforløbet om xx blive spændende?".

Eleverne skriver i tavshed én idé på et stykke papir. Idé-lapperne lægges rundt om fokusspørgsmålet som "brænde på et bål". Når alle stykker papir med idéer er lagt, hjælper du med at kategorisere idéerne.

3. Tør du skifte holdning

Præsenter et diskussionsemne, som er dukket op i idéudviklingen, fx "Vi skal give hinanden feedback". Alle elever udstyres med et papir, hvor de tegner værdilinjens (se næste side). Eleverne overvejer deres holdning individuelt i ca. 1 minut og sætter kryds på værdilinjens det sted, som bedst udtrykker deres umiddelbare holdning.

Fortæl eleverne, at de på et hvilket som helst tidspunkt i aktiviteten må strege deres oprindelige kryds ud og sætte et nyt, hvis de skifter holdning. Det skal betragtes som en kvalitet at turde ændre opfattelse, hvis man får nye informationer eller nuancer gennem en debat.

1. runde: Eleverne går rundt mellem hinanden og finder en klassekammerat med samme holdning som dem selv. Hver elev argumenterer for deres holdning og sammen diskuterer eleverne holdningerne i 2-3 minutter.

2. runde: Eleverne finder en klassekammerat, som har en anden holdning end dem selv. De to elever diskuterer deres forskellige holdninger i 2-3 minutter.

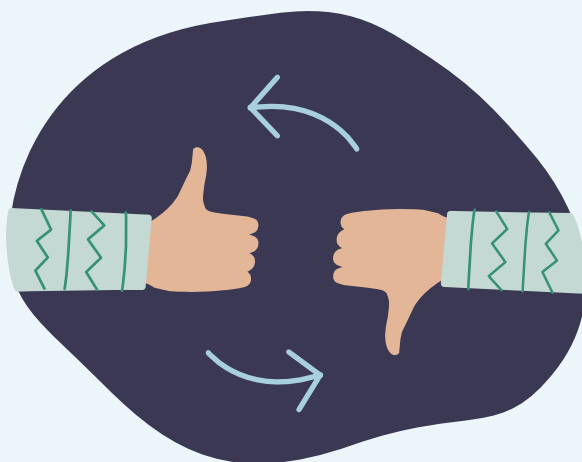
3. runde: Eleverne vender tilbage til klassekammeraten fra 1. runde og diskuterer, om man har ændret sin oprindelige holdning. Øvelsen gentages med et nyt diskussionsemne, som er dukket op i idéudviklingen.

4. De næste skridt

Fortæl hvad der skal ske med elevernes input, og hvordan I vil prioritere og beslutte, hvilke idéer der skal arbejdes videre med.

Værdilinjen

Udsagn: *Vi skal give hinanden feedback (eksempel)*

Tip

I kan evaluere aktiviteten i klassen ud fra spørgsmålene:

- Skiftede du holdning?
- Hvad havde indflydelse på at, du skiftede holdning?
- Hvad gjorde det svært at lytte til andre eller skifte holdning?

2.k. Prioriteringsmatrix

Redskabet er udarbejdet af **Amondo**.

Se mere på side 2.

Formålet med redskabet er, at eleverne i grupper arbejder med at prioritere idéer, fx til et konkret læringsforløb, ud fra forskellige kriterier.

Sådan gør du

Forberedelse

Skriv sedler med de idéer, som eleverne skal prioritere.

Fx elevernes egne idéer, som er opstået i forbindelse med et af materialepakkens øvrige redskaber.

I klassen

1. Fortæl

Fortæl eleverne, at de skal være med til at prioritere og beslutte, hvilke idéer og forslag, I skal arbejde videre med.

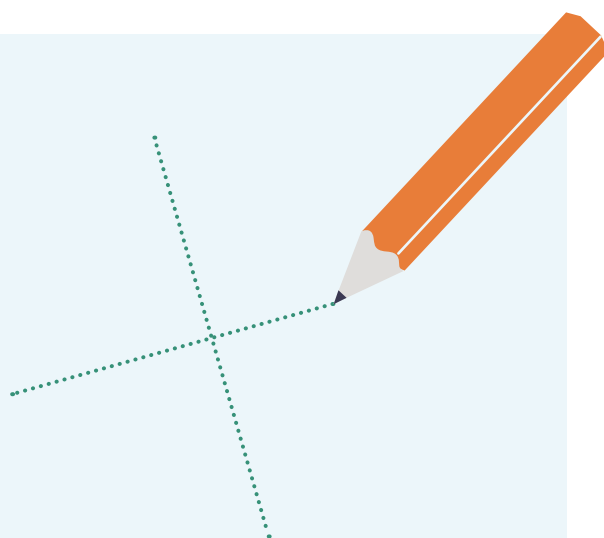
2. Tegn prioriteringsmatrixen

Tegn prioriteringsmatrixen på tavlen eller et passende sted uden for. Forklar eleverne, at I sammen skal placere jeres idéer i matrixens fire felter. Forklar hvad felterne betyder. Inddel eleverne i grupper med ca. 4 i hver. Udlever sedler med idéer til hver gruppe, og lad dem diskutere, hvilket felt de synes, at idéen skal placeres i (ca. 5-7 idéer pr. gruppe). Brug ca. 10 min. Hver gruppe lægger deres idéer i de felter, de har valgt og forklarer hvorfor.

Redskabet er målrettet læreren og understøtter elevernes proces med at prioritere idéer til et læringsforløb.

Klasseøvelse: Mundtlig, skriftlig, bevægelse

 Tid: 1 lektioner

3. Prioriteringer

Fortæl eleverne, hvad der skal ske med deres prioriteringer. For de idéer, der ligger i "Projektbunken", og evt. de der ligger i "Måskebunken", kan I lave en afstemning.

4. De næste skridt

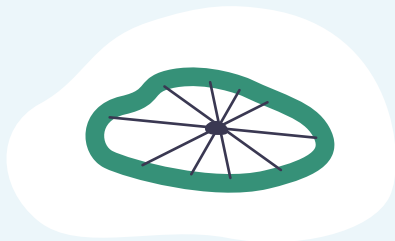
Fortæl eleverne hvordan I kommer videre med at sætte handling bag det, I har besluttet.

Prioriteringsmatrix

Kræver meget arbejde

"Skrotbunken"

Idéer, der kræver for stor indsats i forhold til det, vi får ud af det

"Projektbunken"

Idéer, der kræver planlægning og fx involverer ledelse, elevråd, kommune

Kræver kun lidt arbejde

"Måskebunken"

Idéer, som vi ikke får så meget ud af, men kan overveje at sætte i gang

"Lavthængende frugt-bunken"

Idéer, der kan sættes i gang i morgen.

Vi får kun lidt ud af det

Vi får meget ud af det

2.1. Opsamling på elevernes oplevelse af medbestemmelse

Redskabet er udarbejdet af [Styrelsen for Undervisning og Kvalitet](#). Se mere på side 2.

Redskabet understøtter lærerens opsamling på elevernes oplevelse af medbestemmelse.

 Tid: 1 lektion

Dette redskab introducerer tre metoder, der kan give jer et øjebliksbillede af elevernes oplevelse af deres mulighed for medbestemmelse i undervisningen.

Det er væsentligt, at eleverne kender til rammerne for deres tilbagemeldinger. Til inspiration er her en række refleksionsspørgsmål, som kan anvendes i forbindelse med de tre metoder:

A. Nævn nogle eksempler på områder, hvor I som elever har haft indflydelse på det aktuelle læringsforløb.

Har I fx haft indflydelse på...

- Hvad forløbet skulle handle om?
- Det aktuelle tema/emne?
- Hvordan I skulle arbejde/samarbejde?
- Valg af fremlæggelsesformer?
- Produkter?
- Andet?

B. Er der områder, hvor I gerne ville have mere indflydelse i forhold til kommende læringsforløb?

Spørgsmålene kan med fordel suppleres med spørgsmål, der samler op på elevernes faglige og sociale udbytte, arbejdsindsats mv. i relation til læringsforløbet. Se i øvrigt redskabet 2.b. *Oversigtskort* for at finde inspiration til tilbagemeldinger, der rækker ud over undervisningen.

Metoder:

1. Løbende tilbagemeldinger

Læreren kan fra skoleårets begyndelse udpege to til tre elever, som har til opgave at give deres egen spontane og uformelle tilbagemelding på undervisningen, herunder hvilke muligheder for medbestemmelse eleverne har oplevet i relation til fx arbejdsformer, metoder og stofvalg; enten i en pause efter en lektion eller efter et forløbs afslutning. Eleverne kan være tilfældigt udvalgte, f.eks. ved hjælp af forudgående skjult afmærkning af 2-3 stole i lokalet, eller de kan være valgt, så de udgør nogle poler blandt eleverne. Læreren kan på denne måde få en umiddelbar feedback på undervisningen.

2. Planche

Lad eleverne interviewe hinanden to og to ud fra nogle fælles spørgsmål om deres oplevelse af indflydelse i relation til fx arbejdsformer, metoder og stofvalg. Tag eventuelt udgangspunkt i ovenstående refleksionsspørgsmål.

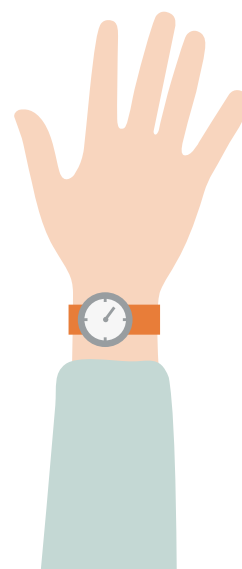
Hver gruppe laver en planche, hvor de kortfattet noterer deres overvejelser i forhold til spørgsmålene. Plancherne hænges op i klassen. Alle læser plancherne og i fællesskab reflekterer lærer og elever over, hvad der har fungeret godt, og hvor der med fordel kan ske en udvikling i forbindelse med kommende forløb.

3. Skriv i 2 minutter

Eleverne noterer deres umiddelbare oplevelse af muligheden for medbestemmelse, og hvilken betydning det har for deres arbejdsindsats, motivation, udbytte mv.

Øvelsen kan foregå i slutningen af en lektion, midt i et forløb eller som afslutning på et læringsforløb - fx med udgangspunkt i ovenstående refleksionsspørgsmål.

Lad eleverne arbejde individuelt og sæt et stopur. Saml elevernes input og drøft oplevelser, muligheder og udfordringer i plenum.

2.m. Refleksionsspørgsmål til fastholdelse af indsatser om medbestemmelse

Redskabet er udarbejdet af **Styrelsen for Undervisning og Kvalitet**. Se mere på side 2.

Redskabet er målrettet ledelsens dialog med medarbejderne om, hvordan arbejdet med elevens medbestemmelse skal udvikles og forankres.

 Tid: 2 lektioner

Sådan gør du

- A.** Drøft med medarbejderne nogle af de aktuelle udfordringer, I som skole har i relation til elevernes medbestemmelse og inddragelse.

I kan fx anvende resultaterne fra *Pulsmålingen* eller et af de andre redskaber i materialepakken del et som udgangspunkt for denne drøftelse.

- B.** Notér sammen med medarbejderne nogle af de mest centrale udfordringer

- C.** Tal i mindre grupper og plenum om, hvor I gerne vil hen:

- Hvad kendetegner den forandring, I vil skabe?
- Hvordan vil det se ud, hvis I om fx et år har nået den udvikling, I gerne vil?
- Hvordan vil lærerne samarbejde?
- Hvad vil præge de faglige drøftelser?
- Hvordan ser en typisk undervisningstime ud?

Beskriv helt kort den ønskede forandring.

- D.** Drøft hvad der undervejs kan være tegn på, at I er på rette vej:

- Er der nogle samarbejdsstrukturer, der skal være på plads?
- Er der noget særligt, I som ledelse skal spørge til undervejs – og hvordan skal det foregå?

Bliv enige om 3-4 konkrete tegn, der undervejs indikerer, at projektet er på rette vej.

Notér jeres overvejelser i et fælles dokument.

- E.** Drøft og notér hvad skal der ske i den kommende korte periode (1-2 måneder), hvis I skal nå den ønskede udvikling.

- Hvilke aftaler skal der foretages?
- Hvilke handlinger?
- Hvordan vil I i ledelsen følge op?

Aftal hvem der konkret skal gøre hvad, hvis I skal nå det, I har aftalt.

Gentag denne drøftelse løbende hen over året.

- F.** Ved indsatsens eller årets afslutning skal I gøre status på den ønskede udvikling.

Drøft med medarbejderne, hvor I nu er i forhold til de fastsatte mål og hvilke nye aftaler og tiltag, I kan igangsætte med henblik på at fastholde og styrke udviklingen.

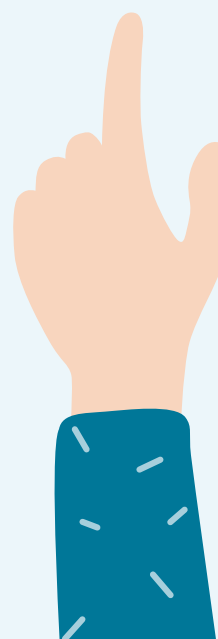

BILAG

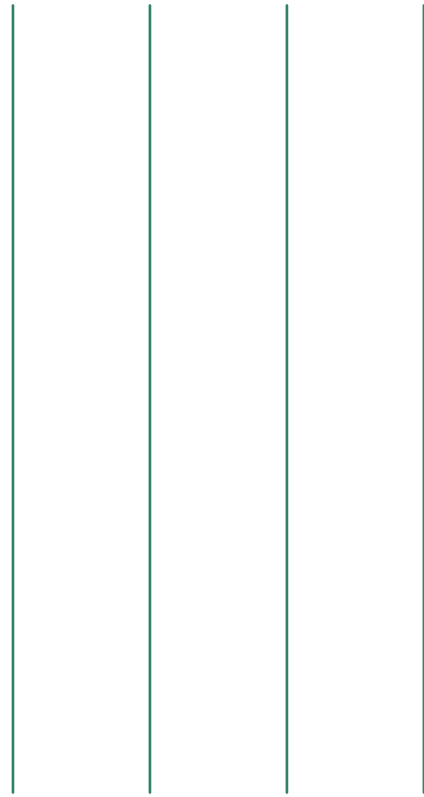
Puslespilsbrikker til brug for **redskab 2.d.**

Projektpil til brug for **redskab 2.e.**

Mål

Hvad er målet?

Four vertical lines provided for writing the answer to the question 'Hvad er målet?'.

Indhold

Hvad skal klassen arbejde med?

Rammen

Hvad er rammen?

Four vertical lines for writing.

Form

Hvad er arbejdsformen?

Produkt

Hvilket produkt skal
klassen fremstille?

Feedback

Hvordan, hvornår og af hvem
gives der feedback?

Evaluering

Hvordan skal klassen
evaluere forløbet?

Den blanke brik

Er der noget, der skal tilføjes til forløbet?

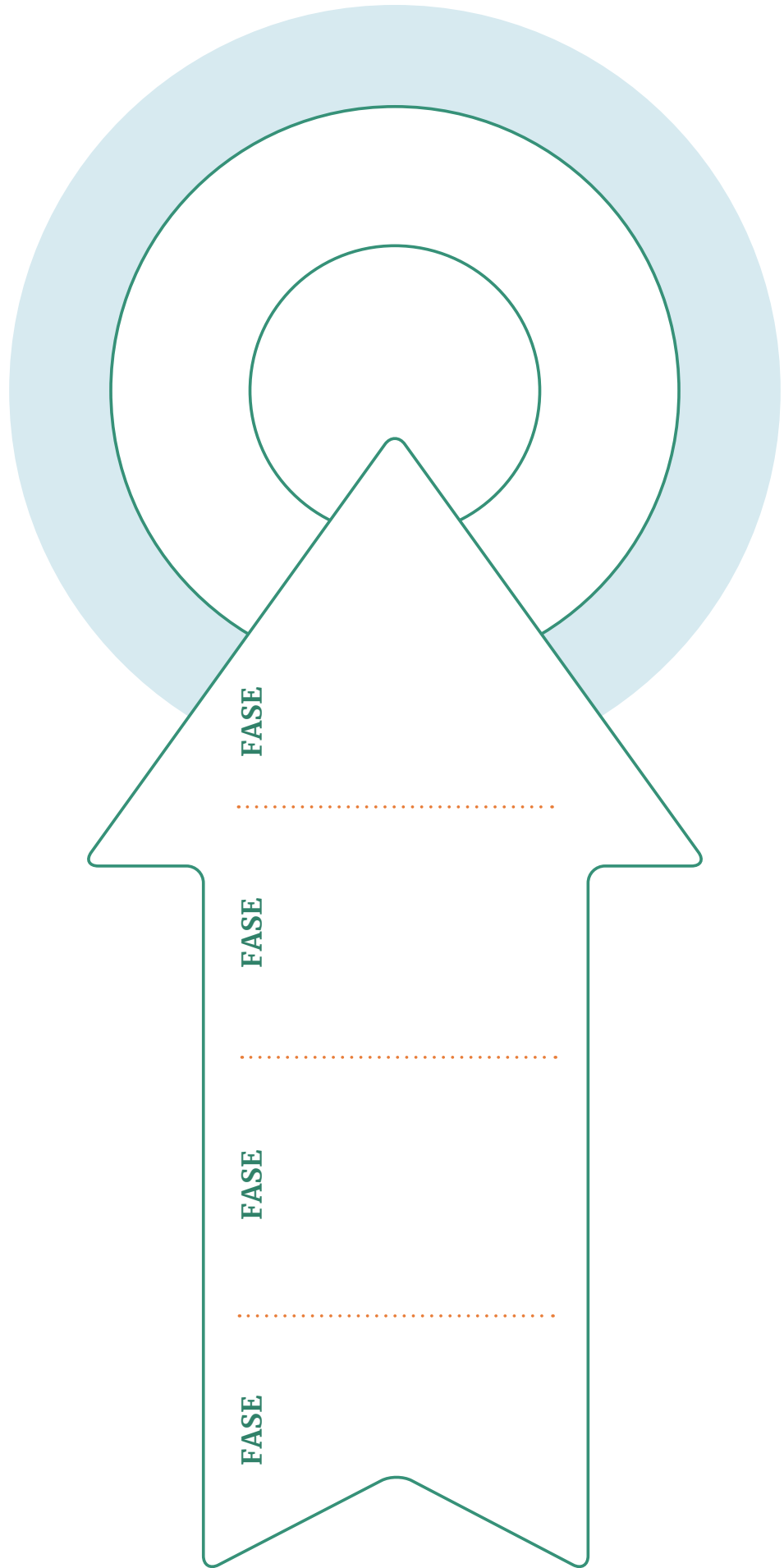
Trivsel?

Bevægelse?

Elevinddragelse?

Brain Breaks?

Projektpil

NOTER:

NOTER:

Elevers medbestemmelse

En materialepakke til at styrke elevers medbestemmelse i grundskole og på ungdomsuddannelser

**Nordisk
Ministerråd**

Udgivet med støtte fra Nordisk Ministerråd

Design: Center for Presse og Kommunikation

ISBN nr.; 87-603-3345-6 (web udgave)

Denne publikation kan ikke bestilles.
Der henvises til webudgaven.

Publikationen kan hentes på:

www.emu.dk

Børne- og Undervisningsministeriet
Styrelsen for Undervisning og Kvalitet
Teglholmsgade 1
2450 København SV

